

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Емилия Любомирова Сидерова,

определена за член на научното жури със Заповед № 111/20.02.2026 г. на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ за защита на дисертационния труд

на Наргиз Байрамовна Гахарманова

на тема

**„Приложение на принципа за разделение на властите в страните от
Общността на независимите държави“**

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Теория на
държавата и правото. Политически и правни учения“

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Наргиз Байрамовна Гахарманова е отчислена с право на защита¹ като докторант в самостоятелна форма на обучение в докторска програма „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“ към катедра „Публичноправни науки“ на Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“, с научен ръководител проф. д-р Стефка Наумова.

В процедурата за защита е представила дисертационен труд на тема „Приложение на принципа за разделение на властите в страните от Общността на независимите държави“ в обем от 186 стандартни страници на руски език, включително съдържание, списък на използваните съкращения и библиография; автореферат на български език; шест публикации, свързани с темата на дисертацията; автобиография; таблица с наукометрични показатели и декларация за оригиналност.

Проведената процедура отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за

¹ Заповед за отчисляване № 361/12.06.2024 г. на Ректора на ВСУ „Ч. Храбър“

прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ на ВСУ „Ч. Храбър“.

Данни за кандидата

От представената автобиография е видно, че кандидатката е гражданка на Република Казахстан. Притежава висше юридическо образование и има над 20-годишна преподавателска практика по правни дисциплини. Преподавала е в три университета – Туркестанския филиал на Руско-Казахстанския съвременен хуманитарен университет, Шимкентския филиал на Казахстанско-Руския институт и най-продължително в Университета „Туран-Астана“, гр. Астана, където заема длъжността старши преподавател. Първо е завършила специалност „Икономика и планиране в отраслите на народното стопанство“ с квалификация „техник-икономист“ (1991-1994 г.). Впоследствие интересите ѝ се насочват към правото и завършва специалност „Правознание“ в Международния казахско-турски университет „Х. А. Ясави“ с квалификация „юрист“ (1995-1999 г.), а след това в същия университет придобива образователна и квалификационна степен „магистър“ по право (2002-2004 г.).

Професионалният опит на Наргиз Гахарманова показва сериозна академична подготовка и устойчив интерес към преподавателската и научната дейност.

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд представлява научно изследване, посветено на теорията и практическата реализация на принципа за разделение на властите в съвременните демократични държави. Авторът поставя акцент върху историческото развитие на тази концепция и нейното законодателно утвърждаване в страните от Общността на независимите държави (ОНД), с детайлен фокус върху конституционния модел на Република Казахстан. Изложението анализира функциите и взаимодействията между законодателната, изпълнителната и съдебната власт, разглеждайки механизмите за контрол и системата от възпирания и противовеси. Специално внимание се отделя на ролята на президента като политически арбитър. Текстът подчертава, че ефективното държавно управление е възможно само чрез баланс между независими институции, гарантиращи върховенството на правото и защитата на човешките права. Включен е

сравнителен анализ на конституционните модели в различни държави, включително България, както и значението на международното сътрудничество чрез Междупарламентарната асамблея на ОНД. Използваната богата библиографска справка потвърждава сравнително-правния характер на труда, обединяващ класически теоретични постановки и съвременни политически реалности.

1. Актуалност и значимост на проблема. Оценка на състоянието и методиката на изследването.

Проблемът, разработен в дисертационния труд, е изключително актуален и значим. В условията на преход към пазарни отношения и изграждане на демократични, правови държави в пространството на бившия СССР, принципът на разделение на властите се превърна в основен признак за демократичност и легитимност. Авторът правилно отбелязва, че след разпадането на СССР въпросите на държавното управление значително се разшириха, което наложи официалното признаване и практическото внедряване на този принцип в конституциите на страните от ОНД, включително в Република Казахстан. Дисертационният труд запълва празнота в юридическата наука по отношение на интеграционните връзки и спецификите в разпределението на правомощията между властите в страните от ОНД.

Оценката на състоянието на решаването на проблема към момента на публикуване е точна. Докторантът подчертава, че макар принципът да е законодателно закрепен, неговото практическо приложение и взаимодействието между отделните клонове на властта, както и интеграционните връзки между страните от ОНД, остават недостатъчно изучени от съвременната юридическа наука.

Методиката на изследването е избрана правилно. Авторът използва широк спектър от методи, които позволяват всестранно разкриване на обекта и предмета на изследването: **исторически, логически** (анализ, синтез, индукция, дедукция и аналогия), **системно-структурен и сравнително-правен** подход, който е ключов за изследването на различните конституционни модели в ОНД.

2. Структура и съдържание на труда

Дисертацията има ясна структура и обособени части. Състои се от увод, три глави (включващи девет параграфа), изводи и заключение. Съдържа 206 бележки под линия. Използваната литература е подредена в три раздела: нормативни актове, учебна и монографична литература, наброяваща 130 източници на руски и английски език, и 10 интернет източници.

Естеството и достоверността на материала се базират на солидна **теоретична и нормативна основа**. Изследването черпи информация от класически произведения на Платон, Аристотел, Лок и Монтезкьо, както и от трудове на водещи съвременни учени от Казахстан, Русия и България (от българските напр. Ст. Наумова, Я. Стоилов, Е. Танчев, Е. Сидерова). Нормативната база включва конституциите на всички държави-членки на ОНД и законодателството на Република Казахстан.

Първа глава „Същност и предназначение на държавната власт“ е посветена на фундаменталните теоретични аспекти на властта като социален и политически феномен. Авторът изследва природата на държавната власт, като я разграничава от общата категория „социална власт“. Правилно се подчертава, че властта е обективна необходимост за функционирането на всяко общество. Основният акцент е върху това, че разделението на властите е механизъм за „обуздаване“ на властта, предотвратяване на диктатурата и гарантиране на правата на човека. Авторът обосновава, че в съвременното демократично общество трите клона трябва да бъдат самостоятелни, но и тясно взаимодействащи си.

Втора глава „Възникване и формиране на теорията за разделение на държавната власт в историята на политико-правната мисъл“ проследява историческата еволюция на идеята за разделение на властите от древността до съвременността. В Античността и Ренесанса са изследвани идеите на Аристотел за държавното устройство и на Полибий за смесеното управление в Рим. Споменава се и приносът на Макиавели и Марсилий Падуански. В класическите теории детайлно са анализирани концепциите на Джон Лок, който поставя законодателната власт като върховна, и на Шарл Монтезкьо, който обосновава пълното равновесие и независимост на трите власти чрез системата от „възпиращи и балансиращи механизми“. Авторът разглежда и алтернативните възгледи за критика на теорията, като тези на Ж.Ж. Русо за неделимия народен суверенитет и марксистко-

ленинската критика, която отрича разделението на властите в социалистическата държава.

Специален параграф е посветен на утвърждаването на принципа в **Република Казахстан** – от Декларацията за суверенитет (1990 г.) през Конституцията от 1993 г. до действащата Конституция от 1995 г., която окончателно закрепва разделението на властите.

Трета глава „Въплъщение на принципа за разделение на властите в държавното строителство на страните от ОНД“ има най-висока стойност и представлява сравнително-правен анализ на практическото приложение на принципа в постсъветското пространство. Авторът анализира конституционните модели в ОНД – конституциите на Азербайджан, Армения, Беларус, Русия, Казахстан и др., като подчертава, че във всички тези държави принципът е признат за фундаментален. Своето място намира и анализът на българската Конституция. Разгледано е взаимодействието между властите и функциите на законодателните органи (парламентите), изпълнителната власт (правителствата) и независимата съдебна система. Изтъква се ролята на конституционните съдилища като „пазители на границите“ между властите. Специално внимание е отделено на специфичното място на Президента в страните от ОНД. В много от тях (като Казахстан) той не принадлежи към нито една от трите власти, а изпълнява ролята на координатор и гарант на стабилността на държавния механизъм.

Накрая е разгледано вертикалното разделение на властта и взаимодействието между нейните клонове. Изследвани са въпросите на федерализма (по примера на Русия) и децентрализацията в унитарните държави (автономии на Нахчиван (Нахичеван) в Азербайджан и Каракалпакстан в Узбекистан, които притежават уникален статут и история).

3. Основни научни резултати и приноси

Дисертационният труд има високо практическо значение и принос. Могат да се очертаят следните основни приносни моменти:

- **Обогатяване на съществуващи знания:** Дисертацията предлага задълбочена интерпретация на юридическата природа и ролята на

разделението на властите в съвременния механизъм на държавите в преход. Проведено е комплексно изследване на правната природа и същността на държавната власт и нейното функционално разделение.

- **Научна новост:** Авторът предлага собствена интерпретация на принципа на разделение на властите като механизъм за предотвратяване на диктатура и узурпация на властта в съвременните държави.

- **Сравнителен анализ:** Извършен е комплексен сравнително-правен анализ на системата от „възпиращи и балансиращи механизми“ (сдържек и противовесов) в страните от ОНД, като са посочени етапите на тяхното формиране и специфичното място на президента в системата на държавните органи.

Приложение в практиката: Изводите и предложенията могат да бъдат използвани в законотворчеството при усъвършенстване на механизмите за взаимодействие между властите, както и в учебния процес по дисциплини като „Обща теория на правото“, „Учение за държавата“ „Философия на правото“ и „Сравнително конституционно право“ .

Важно е да се отбележи ролята на Междупарламентарната асамблея на ОНД (МПА СНГ), която авторът анализира като инструмент за хармонизация на националните законодателства чрез моделно законотворчество. Това добавя важна международноправна перспектива към темата.

4. Оценка на авторското участие и публикациите (апробация на резултатите).

Авторското участие в получаването на приносите е ясно изразено чрез систематизирането на теоретичните възгледи и личната интерпретация на докторанта относно правната природа на държавната власт. Резултатите са апробирани чрез **шест научни публикации**, четири от които са самостоятелни статии на автора, публикувани в авторитетни издания в Казахстан, България и Унгария, както и доклади на международни научни конференции. Публикациите вярно отразяват основните аспекти на дисертацията, включително въпросите за историческия генезис на принципа, съдебната власт и изпълнителната власт.

5. Автореферат.

Авторефератът на дисертационния труд е структуриран логично и **вярно и точно отразява съдържанието, основните изводи и приносите на дисертацията.** Той съдържа всички необходими елементи, включително обекта, предмета, целите и задачите на изследването.

6. Критични оценки, забележки и препоръки.

Могат да се отправят някои препоръки за по-подробно разглеждане на предизвикателствата пред „вертикалното“ разделение на властите в унитарните държави спрямо федерациите в рамките на ОНД (като Руската федерация), които ще бъдат полезни за труда. Но те имат пожелателен характер и не намаляват качеството и количеството на получените резултати и приноси. Трудът представлява завършено научно изследване.

Заключение

Изследването е актуално, методологически издържано и съдържа значими научни и приложни приноси. Авторът демонстрира задълбочени познания в областта на теорията на държавата и правото и способност за самостоятелен научен анализ.

Изложеното мотивира заключението ми, че дисертационният труд на тема „Приложение на принципа за разделение на властите в страните от Общността на независимите държави“ отговаря на всички изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, поради което **давам положителна оценка и предлагам** на членовете на научното жури да вземат решение да **бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Наргиз Байрамовна Гахарманова** в професионално направление 3.6. ПРАВО, докторска програма „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“.

20.03.2023 г.

Рецензент:

доц. д-р Емилия Сидерова